

Rozprávka vs. realita?

Alebo cesta od reality cez rozprávku, fantasy a zasa späť...

Tatiana Ďuricová

„Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden čarovný les plný rozprávkových postavičiek, ktoré poznáme. Teda, aspoň si to myslíme. Jedného dňa sa ocitli uväznené na mieste, kde im ukradli všetky šťastné konce. V našom svete. Stalo sa to takto...” (S01E01)

Úvodným prológom z pilotnej časti prvej série amerického seriálu Kde bolo, tam bolo (Once Upon a Time) sa nechávame vtiahnuť do sveta kúziel a mágie, do krajiny rozprávkových bytostí, do ríše fantastických príbehov, do rozprávky. Ako deti nás tieto príbehy bezhranične fascinovali a ako dospelí sa k nim radi vraciame – rodičia ich s obľubou čítajú svojim vlastným potomkom, kritici sa pozastávajú nad ich krutosťou, ktorá im v detstve akosi unikla, teoretici sa snažia uchopiť ich podstatu a napasovať ich do stručných definícií, tvorcovia v nich objavujú večné a neustále fungujúce motívy pre svoje vlastné diela. Tak veľa už o nich bolo napísané, ešte viac bolo o nich povedané a čoraz častejšie sú sfilmované!

V súčasnej dobe sa s nápadom využiť klasické rozprávky a dať im filmovú podobu akoby roztrhlo vrece. Je pravdou, že animované rozprávky sú na filmovom trhu už niekoľko desiatok rokov, aktuálne však môžeme sledovať nárast hraných verzií, ktoré sa sústreďujú na široké publikum. Ilustratívnym príkladom je už tretie pokračovanie úspešného amerického seriálu Kde bolo, tam bolo, či jej spin-off (odvodenina) Once Upon a Time in Wonderland. Okrem ďalších seriálov, ako je napríklad Desiate kráľovstvo (2000), či americký seriál Grimm (2011), sa s reinterpetovaním rozprávok, resp. niektorých ich významných motívov, stretávame aj v mnohých filmových spracovaniach. Ilustratívnym príkladom je najmä príbeh o Snehulienke, s ktorým sme sa v roku 2012 mohli stretnúť dokonca trikrát, a to v americkej dobrodružnej fantasy s názvom Snow White and Huntsman (Snehulienka a lovec), v čierno-bielej španielskej dráme Blancanieves (Snehulienka: Iný príbeh) a v odľahčenej americkej fantasy komédii s bollywoodskym záverom pod názvom

Ilustrace: Blondýna Brunhilda

Mirror Mirror (Snehulienka). Ďalej sme sa dočkali romantického trileru o Červej Čiapočke, v originálnom znení Red Riding Hood (2011), hororového spracovania príbehu Janka a Marienky, v slovenských kinách uvedený pod názvom Janíčko a Marienka: Lovci čarodejníč (2013), čerstvou novinkou je francúzska verzia príbehu Kráska a zviera (2014) a na konci mája mala v slovenských kinách premiéru Vládkyňa zla (2014), ktorá sa zaoberá postavou z príbehu o Šípkovej Ruženke. Hoci iba niektoré sa stali divácky úspešné a iné zgruntu prepadli, faktom ostáva, že rozprávka zažíva akýsi opätovný comeback. Čím to je, že nás tieto starobylé príbehy neustále priťahujú?

Pokusom uspokojivo zodpovedať túto otázku by sme sa pravdepodobne zaradili k teoretikom, ktorí nakoniec aj tak dospejú k tolkienovskému výroku: „Rozprávky nemôžu byť chytené do siete slov, pretože ich kvality sú neopísateľné, a napriek tomu sú vnímateľné. Majú množstvo prvkov, ale analýzy nikdy nedokážu odhaliť tajomstvo ich všetkých.“ Napriek tomu sa táto otázka nájstojčivo vynára s každou novou verziou známych príbehov a jej obsedantná prítomnosť nenápadne čosi vypovedá aj o súčasnej dobe.

Pragmatickým, avšak dôležitým dôvodom súčasného boomu filmových rozprávok je nepochybne rozvoj technickej

vymoženosti, umožňujúcej čoraz dokonalejšie zobrazovať rôzne triky a efekty, zázračné krajiny a fantastické bytosti. Okúzlenie touto možnosťou využili aj tvorcovia filmového žánru fantasy (chápaného ako pokračovateľa rozprávok, populárne rozšírený najmä vďaka Tolkienovi a jeho trilógii), v ktorom môžu uvoľniť svoju fantáziu a aspoň na chvíľu premeniť sny na „skutočnosť“. Fantasy aj rozprávka so sebou prinášajú pocity úžasu a často aj únik zo všednej každodennosti.

Využitie klasické rozprávky možno zároveň chápať ako akýsi polotovar, ktorý umožňuje divákovi nachádzať význam v postmodernom svete, kde dominuje absencia zmyslu. Súčasný svet je typický množstvom eventualít, uprostred ktorých sa len ťažko nachádza stály význam. Všetko je dovolené a všetko je možné. V umení to možno sledovať v nadpočetnosti či v záplave „umeleckých“ diel, kedy ich nadbytok sťažuje orientáciu a schopnosť zaradiť dielo. Postmoderný človek sa spolu s poľským sociológom Zygmuntom Baumanom môže opýtať: „Jak v tom všem odlišit věci důležité od nepatrných, trvalé od pomíjivých, jak odhalit pravdu pod jarmarečními hadry?“ V tomto kontexte sa nám návratnosť klasických čarovných príbehov javí ako vhodná odpoveď. Využívanie známych rozprávkových vzorcov na jednej strane umožňuje tvorcom pracovať s ustáleným a vopred istým súborom významov, na druhej strane pomáha divákovi jednoznačne identifikovať, odhaľovať, a nachádzať tak zmysel uprostred neurčitosti. Rozprávky zabezpečujú istotu, vnášajú pori-

adok a usporadúvajú chaotické. Uvedené podporuje aj replika učiteľky Mary Margaret Blanchard alias Snehulienky v prvom diele seriálu *Kde bolo, tam bolo*: „Na čo sú podľa vás rozprávky? Všetky tie tradičné príbehy? Všetci ich poznáme. Vďaka nim sa vyrovnávame so svetom. So svetom, ktorý nie vždy dáva zmysel.“

Rozprávky bývajú často označované ako starobylé príbehy o najvnutornejších potrebách človeka, ako príbehy odpovedajúce na našu túžbu po lepšom a krajšom svete. Comeback tak v kontexte doby získava nový rozmer. Fantasy aj rozprávka pomyselne otvárajú brány do iného sveta, v ktorom sa nemožné stáva možným, magické bežným a nadprirodzené prirodzeným.